

ментами мов латиської й литовської вказують на буквально повторення литовського слова. Такі імена: Свида, Ольса, Кнева, Іса, Бобр“.

При великій близькості литовської мови до Словянської, певно, більшість яких небудь словянських слів можна вивести з литовських пнів і навпаки, але щож з сього? Важно було-б, з'аналізувавши можливо більшу кількість хорографічних назв вибраної території, вказати імена специфічно-литовські, що не можуть бути науковою фільольогією виведені з словянської мови, а лише з литовської; тоді-б се справді вказало на існування литовської колонізації, далоб вкладку в історію колонізації. А то в тих же притоках Березини автор бере напр. імя: Го йна, і каже: „етимологія неясна“, і наводить *gonys* — водяна ящерка і „*gōjos* — ein Busch dichter Baumhaufen (слов. гаї)“? А мені пригадується тим часом наше „гойний“. Або: О л ь с а, автор наводить кілька подібних імен з Жмуди, і пні *alksnis* — *elksnis*, вільха, *alsús* повільний, втомлений, *alsa* — утома; а я знову пригадую а л ь о с — bagno (Словник Носовича?). Для „Уші“ автор указує подібні назви на території Литви, а я знаю дублет в північній Київщині. Щож може дати позитивного „литовська аналіза“ автора? Але найліпше з Дреговичами. Автор признає сю назву „незрозумілою щодо початку“, вказує на те, що літопись мовчить, „чому вони так дивно нарекошася“, й подавши литов. *drėgnas*, вказує ще й на аналогію *Letuwa* — з *li*—*lytus* (дощ) і литовський початок Дреговичів готовий. Не будемо заперечувати ані сієї аналогії, ані звязку з *drėgnas*, тільки чи автор забув далеко ближше *drėgva* — твань, грузьке місце в болоті (Носович), на котре вказано вже було давно (див. у Барсова Географія вид. 2 с. 202, хоч його дивував патронімічний наросток *ичі*); додам, що мені доводилось і в Київщині чути: дреговина, дреговинистий. По сих прикладах авторових виводів тратить читач віру і до иньших його дослідів.

Автор міг би зробити користну прислугу науці, як би проробив основніше й глибше фільольогічну роботу над хорографією місцевости, що його заінтересовала, у вказанім нами напрямі. Коли нарешті наша історія дїждеться таких праць замість довірливих фільольогічних елюкбрацій?

М. Грушевський.

А. А. Шахматовъ — Исходная точка лѣтосчисления „Повѣсти временныхъ лѣтъ“ (Журналъ Министерства Нар. Просвѣщенія, 1897, III, с. 217—222).

— Хронологія древнѣйшихъ русскихъ лѣтописныхъ сводовъ (*ibid.* 1897, IV, 462—482),

Сі дві статі російського лінгвіста, не вважаючи на малий розмір, мають визначний науковий інтерес, зачіпаючи основні питання, звязані

з найдавнішою нашою літописею. Властива вага полягає на другій статі: перша розробляє лише один з епізодів, одно з питань, обнятих другою. Справа йде про хронологічну схему Повісти временних літ. Невважаючи на давно звернену увагу учених на неї, на зроблені справедливі спостереження і деякі детальні студії, ця схема ще не в'яснена, незнайдено ключа до більшості дат. Д. Шахмарову, на мій погляд, удалося знайти сей ключ до кількох дат, зв'язаних з подіями византийської історії. Жерела цих дат д. Ш. знайшов в продовженій хроніці Амартола і в хронології Никифора; обидва твори були признані жерелами літописи вже давніше, але з їх дат не виведено літописних.

Ключом для цілого ряду дат слугить для д. Ш. 6362 р. — рік першого виступу Руси на історичну арену в версії Повісти при Першій новгородській літописи (Початковий звід — по термінології автора): д. Ш. об'ясняє, що сей рік викомбінуваний хибно укладчиком, бо він 12 розділ у Амартола прийняв за 12 рік царювання Михайла, коли прийшла Русь на Константинополь, а знову новий редактор хибно прийняв сей 6362 р. за перший рік Михайла. Комбінація, як бачимо, дуже штучна, але сей ключ дає автору можливість розв'язати цілий ряд дат Повісти:

6366 — похід Михайла на Болгар,

6374 — похід Аскольда і Дира: новий редактор зробив ту саму помилку, що й перший укладчик; таку однакову помилку, признаюсь, досить трудно прийняти.

6384 кінець пасхального круга на 22 році царювання Михайла,

6388 смерть Михайла,

6407 початок царювання Льва,

6410 війна Византії з Болгарами.

Сі всі дати виводять ся автором з самого лише Амартола. Розв'язаннє стількох дат, дійсно, надає імовірність і самому ключу.

Крім того автор виводить дві дати з повісти про Кирила й Методія — цілком правдоподібно. Рівнож не підлягає сумніву вивід кількох дат з самого Амартола, на основі індіктів (6421, 6422, 6423, 6428, 6437, 6442, 6450, 6451).

Другу категорію дат виводить автор з хронології Никифора (*Хронографіхъ сътворенъ*). На його думку з Никифора користав автор другої редакції Повісти (ми-б його назвали третім хронологізатором), тим часом як автор першої (другий хронологізатор) користав з Амартола, котрого не знав автор другої. На чолі стоїть дата вступу на царство Михайла 6360, хибна дата, що дала стільки праці й не могла бути в'яснена досі. Автор, на підставі новішого видання Никифора de Boor'a, міг виказати, що ціла хронологічна табличка, заміщена в Повісти версій

Іпатської, Лаврентівської etc., взята з Никифора (в Никифорі вже давніше було відгадано жерело її), і з неї-ж викомбінована дата 6360 року (се її становить зміст спеціальної розвідки автора, першої з названих). Сей же укладчик, на думку д. Шахматова зробив на основі Никифора і на основі хронологічної таблички самої Повісті цілий ряд поправок в хронології її; д. Ш. вчисляє їх на с. 478—9. Одначе сі поправки здають ся мені не дуже певними. Укладчик, що на думку д. Ш. приведений був недорічностями хронології Повісті до нової хронологічної роботи, ледви чи став би правити сю хронологію на підставі її самої, а поправки на основі Никифора не досить характерні.

Для хронології руських подій автор не багато дав нового і признає початок багатьох дат для себе неясним.

Автор поставив своєю задачею перейти хронологію до смерті Ігоря, бо відси почавши хронологічна схема однака в усіх версіях Повісті. Ріжниці в хронологічній схемі мають служити доказом його гіпотези про редакції „Повісті“: початкова версія її заховалась при Новгородській першій; група Лаврентівської і под. містять першу переробку („перша редакція“), зладжену 1116 р., але в сих кодексах змодіфіковану потім під впливом другої переробки („другої редакції“); сю другу редакцію, зладжену в 1117—8 роках, маємо в групі Іпатівської і под., але змодіфіковану під впливом першої, і в більш чистій формі в північних зводах як 1 Софієвська, Воскресенська etc.

Одначе ріжниці хронологічної схеми, як вони тепер вказані автором, ще не вистають для попертя сієї гіпотези; автор бодай не внясив тих виводів, які він робить з них що до відносин редакцій. Сама гіпотеза одначе дуже цікава. Дуже важна гадка автора про значінне версії Повісті при Новгородській першій літописі; видана доперва недавно (1888), вона не звернула на себе уваги при студиях над Повістею, а варта того. Найстарший кодекс її маємо з XV в., але сама вона старша. З такої версії користав Длугош для перших часів історії Руси. Д. Шахматов спорядженне сього типа Новгородської першої літописи кладе на XIII в., але жерело сієї версії уважає „початковим зводом“, жерелом Повісті. Ся гадка про початковість сієї версії, на нашу думку, має в собі багато правди і може бути дуже користою для реконструкції початкової повісті.

Інтересна також увага, що друга переробка „Повісті“ зладжена 1117—8 р.; автор наводить оден доказ, але не хоче „наводити ряд інших фактів“, щоб не ухилатись від своєї задачі (с. 481).

Судячи по опублікованим ним тепер результатам його дослідів над літописею, можемо пожадати скоршого публікування дальших його сту-

дій, бо можемо сподіватись від них багато нового і користного для висвітлення питань, звязаних з найдавнішою нашою літописею.

М. Грушевський.

Статистическія свѣдѣнія о сохранившихся древнерусскихъ книгахъ XI—XIV вѣковъ и ихъ указатель, сообщеніе Н. В. Волкова (Памятники древней письменности, СХХІІІ), Спб., 1897, стор. 96.

Ся праця має служити доповненням до звісного показчика Срезневского: Древніе памятники русскаго письма и языка X—XIV в.; його мав на увазі в своїм показчику д. Волков, зазначаючи звійдкою все, чого нема у Срезневского; в показчик свій він завів лише рукописні кодекси („книги“), виключивши грамоти і надписи. В результаті число рукописей, зареєстрованих д. Волковим у двоє перевищує число зареєстрованих Срезневским (691 і 309): причиною було не тільки те, що д. В. втягнув багато рукописів незвістних Срезневскому, але також і те, як зазначає д. В. в передмові (с. 3), що Срезневский го ловно уважав на датовані рукописи і багато недатованих поминав.

Праця д. В. поділяється на дві частини: на початку маємо розвідку (с. 1—50), по ній наступає властивий показчик. В розвідці, по вступних увагах, д. В. застановляє ся над причинами нищення книг і пробує бодай в приближенню прийти до означення, як численні були книги в давній Русі; все се дуже, розуміється, проблематично, але є тут і інтересні гадки — напр. обчислити по числу церков кількість книжок (розуміється ся, при тім і числа церков не знаємо, і мусимо припустити, що бували церкви без усяких книжок, де священник правив з пам'яті). Далі д. В. розділює рукописи по вікам, і кладе на XI в.—22 ркп., XII—86, XIII—142, на XIV—441, але сам признає, що сей поділ може бути лише приблизним, бо тільки 95 на 691 рукоп. можуть бути докладно, до року датовані. Інтересніший розділ про „роздаклад рукописей що-до місця їх написання“ (с. 25—46), де автор застановляє ся над головними центрами давньої руської книжності — Кліві, Новгороді — Пскові, Галичу — Володимері — Холмі, й над другорядними, та на розпросторенню з них книжок і переході в иньші краї; є тут кілька недокладностей (напр. на с. 29 — про авторство Нестора і Якова Чорноризця, на с. 35 між галицькими пам'ятками не знаходимо холмського евангелія 1282 р. Румянцовського музею, описаного ще 1893 р. (див. про нього Записки т. XIV, бібл. с. 39); ми сподівались би тут бачити згадку і про евангеліє Публичної бібліотеки з колекції Верковича (писане, як виводять, Русиною з Галичини десь в балкачських землях — див. Записки т. VIII, бібл. с. 62); зазначу, що в категорію галицьких пам'яток за-